

15

พลังทางสังคม

“การดึงพลังจากภาคส่วนต่าง ๆ ในทุกระดับของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น และกลุ่มทางเศรษฐกิจสังคม มาเป็นพลังสังคม ร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม และประเทศให้เกิดความแข็งแกร่งและยั่งยืน”

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (15) พลังทางสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างพลังทางสังคม เป็นการดึงพลังจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย และภาคีต่าง ๆ ในทุกระดับ เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการในระดับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันบนฐานความรู้ ข้อมูล และหลักวิชาการที่มีส่วนร่วมจากชุมชน และภาคีในสังคมอย่างแท้จริง โดยมีเป้าหมายระดับประเด็น คือ **ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น**

การประเมินผลลัพธ์การดำเนินการที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย

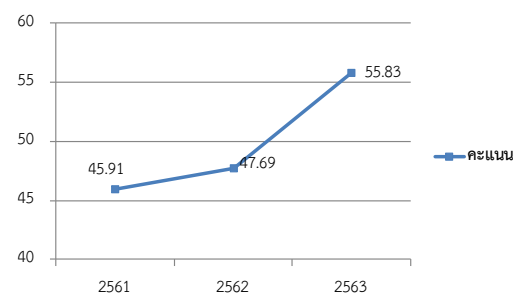
150001

ปี 2562

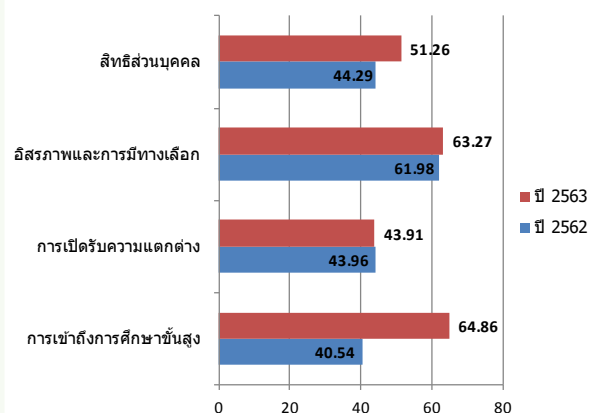
ปี 2563

ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น พิจารณาจากมิติด้านโอกาสของดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สิทธิส่วนบุคคล 2) อิสรภาพและการมีทางเลือก 3) การเปิดรับความแตกต่าง และ 4) การเข้าถึงการศึกษาขั้นสูง จัดทำโดย Social Progress Imperative พบว่า ปี 2561 ปี 2562 และปี 2563 มีค่าคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีค่าคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 45.91 47.69 และ 55.83 ตามลำดับ โดยระหว่างปี 2562-2563 มีค่าคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดเฉลี่ยร้อยละ 17.07 ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นมากกว่าเป้าหมายที่กำหนด (เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ในปี 2565) โดยดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางสังคมที่มีการปรับค่าคะแนนเพิ่มมากที่สุด ได้แก่ การศึกษาขั้นสูง (เพิ่มขึ้น 24.36 คะแนน) รองลงมา คือ สิทธิส่วนบุคคล (เพิ่มขึ้น 6.97 คะแนน) อิสรภาพ และการมีทางเลือก (เพิ่มขึ้น 1.29 คะแนน) ส่วนการเปิดรับความแตกต่างปรับลดลงเล็กน้อย (ลดลง 0.05 คะแนน) อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางสังคมด้านโอกาสประเด็นการเปิดรับความแตกต่าง ซึ่งมีค่าคะแนนค่อนข้างต่ำและมีการปรับตัวลดลง จึงจำเป็นต้องเร่งดำเนินการพัฒนาประเด็นดังกล่าวมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ค่าคะแนนของดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางสังคมด้านโอกาสเพิ่มขึ้นและคงสถานะการบรรลุเป้าหมายได้อย่างต่อเนื่อง

มิติด้านโอกาสของดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางสังคม

องค์ประกอบดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางสังคมด้านโอกาส

ที่มา: Social Progress Imperative

การดำเนินการเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น มีประเด็นท้าทายที่จำเป็นต้องเร่งแก้ไขปัญหา อาทิ การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ มีทักษะในการใช้ข้อมูล/ความรู้/นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล มีกลไก/รูปแบบการรวมตัวและการดำเนินงานที่สามารถจัดการปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสมมีคุณภาพสอดคล้องกับบริบทหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงวัยที่ภาครัฐจะต้องส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคม และประชาชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ควรมีระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุ เพื่อเป็นเครื่องมือในการวางแผนเตรียมความพร้อมทุกมิติและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ผู้สูงอายุในสังคมไทยเมื่อก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยที่สมบูรณ์ได้อย่างมีคุณภาพ และเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งร่วมเป็นหุ้นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

แผนแม่บทฯ ประเด็น (15) พลังทางสังคม

ประกอบด้วย 3 เป้าหมายระดับแผนแม่บทย่อย ซึ่งมีสถานะการบรรลุเป้าหมาย ดังนี้

รหัส

เป้าหมายแผน

สถานะ
การบรรลุเป้าหมาย

ปี 2562

ปี 2563

150101

ภาคีการพัฒนามีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องบรรลุในปี พ.ศ. 2565 ดัชนีชี้วัดทุนทางสังคม เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 10

2562

2563

ซึ่งเทียบเคียงจาก (1) ข้อมูลด้านจำนวนองค์กรชุมชน พบว่า ภาพรวมในปี 2562-2563 มีจำนวนองค์กรชุมชนเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.93 จากปี 2561 (2) ครั้วเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน พบว่า ภาพรวมในปี 2562-2563 มีครั้วเรือนในชนบทเกือบทั้งหมดมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น ร้อยละ 99.63 เพิ่มขึ้นจากปี 2561 (3) ภาคเอกชนมีบริษัทจดทะเบียนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นสมาชิกของดัชนีความยั่งยืน (DJSI) พบว่า ในปี 2563 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 22 แห่ง จาก 20 แห่ง ในปี 2562 (4) การจัดตั้งเครือข่ายเพื่อความยั่งยืนประเทศไทย (TRBN) พบว่า ในปี 2562 มีจำนวน 9 องค์กรหลัก เพื่อกระตุ้นบริษัทจดทะเบียนไทยและบริษัทเอกชนทั่วไปทำธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม ร่วมขับเคลื่อนประเทศในทุกมิติ และ (5) สมาคมเครือข่ายโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทย (GCNT) พบว่า ปัจจุบันมีสมาชิก 50 บริษัท ร่วมเป็นเครือข่ายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สมดุล ยั่งยืน ซึ่งการดำเนินงานของภาคีการพัฒนาต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสังคมเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีสถานะ**บรรลุค่าเป้าหมายแล้ว**

150201

ประชากรไทยมีการเตรียมการก่อนยามสูงอายุเพื่อให้สูงวัยอย่างมีคุณภาพเพิ่มขึ้น กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องบรรลุในปี พ.ศ. 2565 สัดส่วนประชากรอายุ 25-59 ปี ที่มีการเตรียมการเพื่อยามสูงอายุทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อม เทียบกับจำนวนประชากรอายุ 25-59 ปี ทั้งหมด เฉลี่ยร้อยละ 60

2562

2563

พบว่า ภาพรวมข้อมูลในปี 2559-2563 มีประชากรอายุ 25-59 ปีที่มีการเตรียมการก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 51.9 ซึ่งยังต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนด นอกจากนี้ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มี

รหัส

เป้าหมายแผน

สถานะ
การบรรลุเป้าหมาย

ปี 2562

ปี 2563

การเตรียมความพร้อมเมื่ออายุมากขึ้น อาทิ อายุ 50-59 ปี มีการเตรียมการเรื่องการออม คิดเป็นร้อยละ 74.3 และการดูแลสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 74.1 ซึ่งมีสถานะต่ำกว่าค่าเป้าหมาย

150202

ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องบรรลุในปี พ.ศ. 2565 สัดส่วนผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความยากจนหลายมิติลดลง เฉลี่ยลดลง ร้อยละ 10

2562

2563

พบว่า ภาพรวมข้อมูลในปี 2562-2563 ผู้สูงอายุที่ยากจนหลายมิติ คิดเป็นสัดส่วน ร้อยละ 9.5 ของผู้สูงอายุยากจนในระบบ TPMAP ทั้งหมด ซึ่งมีจำนวนลดลงจากปี 2561 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 21.1 สูงกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 10 มีสถานะ**บรรลุค่าเป้าหมายแล้ว**

ปี 2562

ปี 2563

แผนแม่บทย่อย

การเสริมสร้างทุนทางสังคม

เป้าหมายระดับแผนแม่บทย่อย

150101

ภาคีการพัฒนามีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

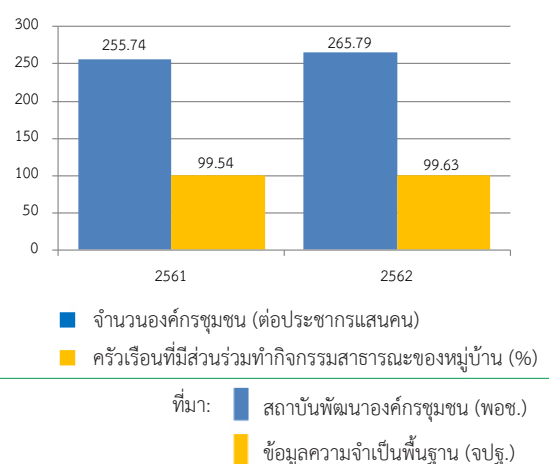
ค่าเป้าหมายที่ต้องบรรลุภายในปี 2565

ดัชนีชี้วัดทุนทางสังคม เพิ่มขึ้นร้อยละ 10

การเสริมสร้างทุนทางสังคมด้วยการเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถของประชาชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการรวมตัวของประชากรทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ในทุกภาคส่วน ร่วมเป็นภาคีการพัฒนา จะเป็นพลังที่มีความสำคัญควบคู่ไปกับการดำเนินงานของภาครัฐในการสร้างโอกาสและความเสมอภาคในสังคมที่เป็นการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบนรากฐานของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ โดยมีปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกภาคีเครือข่าย ศักยภาพของภาคีเครือข่าย ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อบทบาทของภาคีเครือข่าย สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานของภาคีพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อาทิ กลไกการเชื่อมประสานการดำเนินงาน กระบวนการทำงาน กฎระเบียบที่เอื้อต่อการทำงานของภาคีการพัฒนา ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศเพิ่มขึ้น

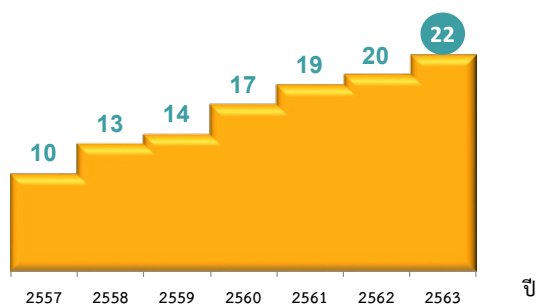
สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย เมื่อพิจารณาดัชนีชี้วัดทุนทางสังคมในด้านจำนวนองค์กรชุมชน พบว่าในปี 2562 มีจำนวน 265.79 ต่อประชากรแสนคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.93 จากปี 2561 ครึ่งเรือนในชนบทเกือบทั้งหมดมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชน หรือท้องถิ่น (ร้อยละ 99.63) และในด้านสภาพองค์กรชุมชน ในปี 2563 มีจำนวน 7,794 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 99.60 ของจำนวนตำบล/เทศบาล/เขตทั่วประเทศ (7,825) แสดงให้เห็นว่าประชาชนในระดับพื้นที่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/

ข้อมูลจำนวนองค์กรชุมชน

บริษัทจดทะเบียน
ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นสมาชิกของดัชนีความยั่งยืน (DJSI)

ที่มา: Social Progress Imperative

องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน มีจิตอาสาร่วมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือท้องถิ่น มีกลไกสภาองค์กรชุมชนสนับสนุนการรวมกลุ่มของคนในชุมชน/ตำบลเพื่อหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาและวางแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมกับภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นครอบคลุมเกือบครบทุกพื้นที่ ในด้านภาคเอกชนปัจจุบันมีผู้ประกอบการซึ่งดำเนินการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลัก และจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 แล้ว จำนวน 141 แห่ง ด้านบริษัท

จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นธุรกิจที่มีความยั่งยืนได้รับการคัดเลือกเป็นสมาชิกของดัชนีความยั่งยืน (Dow Jones Sustainability Indexes – DJSI) ในปี 2563 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 22 แห่ง รวมทั้งมีการจัดตั้งเครือข่ายเพื่อความยั่งยืนประเทศไทย (Thailand Responsible Business Network-TRBN) ในปี 2562 จำนวน 9 องค์กรหลัก เพื่อกระตุ้นบริษัทจดทะเบียนไทยและบริษัทเอกชนทั่วไปทำธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม ร่วมขับเคลื่อนประเทศไทยในทุกมิติทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) นอกจากนี้ สมาคมเครือข่ายโกลบอลคอมแพ็กแห่งประเทศไทย (Global Compact Network Thailand-GCNT) ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิก 50 บริษัท ร่วมเป็นเครือข่ายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สมดุล ยั่งยืน โดย GCNT ถือเป็นหนึ่งในเครือข่ายท้องถิ่น (Local Network) ของโครงการสำคัญในระดับโลกขององค์การสหประชาชาติ การดำเนินงานของภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ มีบทบาทในการพัฒนาสังคมเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องตามเป้าหมายที่กำหนด

การดำเนินงานที่ผ่านมา ช่วงปี 2562 – 2563 ภาครัฐได้ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาสังคมให้มีศักยภาพและมีบทบาทเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาประเทศ ผ่านคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม ที่มีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ ขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2564-2565) ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถขององค์กรภาคประชาสังคมให้มีความเข้มแข็ง และมีธรรมาภิบาล การพัฒนากฎหมาย นโยบาย กลไก มาตรการ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมองค์กรภาคประชาสังคม การพัฒนาองค์ความรู้ การศึกษาวิจัย เพื่อการส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งองค์กรภาคประชาสังคม รวมทั้งการส่งเสริม สนับสนุน องค์กรภาคประชาสังคมให้เป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาประเทศ และเชื่อมโยงการทำงานในระดับภูมิภาคประชาคมโลก ในส่วนของภาคเอกชนมีการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนให้ความช่วยเหลือ และพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและกลุ่มกิจการเพื่อสังคม

ให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ และได้ร่วมมือกับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจัดทำโครงการ SET Social Impact GYM 2020 เป็นเวิร์กช็อปเข้มข้นพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม จำนวน 13 ราย แบบตัวต่อตัว โดยโค้ชจิตอาสา (Professional และ Volunteer หรือ Prolunteer) ซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็มเอไอ และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวน 34 คน ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และเทคนิคการประกอบธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ เพื่อให้ผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสังคมมีศักยภาพพร้อมต่อยอดธุรกิจและขยายผลลัพธ์ครอบคลุมเป้าหมายทางสังคมทั้งด้านการศึกษา เกษตรกรรม พัฒนาชุมชน ผู้เปราะบาง สิ่งแวดล้อม และสุขภาพได้อย่างแท้จริง

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย แม้ดัชนีชี้วัดทุนทางสังคมในเชิงปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน ภาควิชาเครือข่ายต่าง ๆ ให้มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ มีทักษะในการใช้ข้อมูล/ความรู้/นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล มีกลไก/รูปแบบการรวมตัว และการทำงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทหรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ให้สามารถเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาประเทศ ขับเคลื่อนสังคมสู่ความเสมอภาคและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการบรรลุเป้าหมาย การดำเนินงานระยะต่อไป ภาครัฐต้องเร่งสร้างสภาพแวดล้อม กลไก ที่เอื้อต่อการเพิ่มบทบาทของภาคการพัฒนา อาทิ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดทำฐานข้อมูล และการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูล การประสานเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคการพัฒนา ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมในพื้นที่ให้เป็นระบบ ไม่ซ้ำซ้อนกัน การเพิ่มช่องทางและเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน/สังคม การสร้างมาตรการจูงใจและขวัญกำลังใจ การส่งเสริมการปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง การพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนในระดับพื้นที่ อาทิ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพอนามัย การเฝ้าระวัง การสื่อสารข้อมูลด้านสาธารณสุข การส่งเสริมการดำเนินงานของอาสาสมัคร เครือข่าย และภาคประชาสังคมต่าง ๆ เพื่อช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมค่านิยม วัฒนธรรมความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล การพัฒนาชุมชนและสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การรองรับสังคมสูงวัยเชิงรุก

เป้าหมายระดับแผนแม่บทย่อย

150201

ประชากรไทยมีการเตรียมการก่อนยามสูงอายุเพื่อให้สูงวัยอย่างมีคุณภาพเพิ่มขึ้น

ค่าเป้าหมายที่ต้องบรรลุภายในปี 2565

สัดส่วนประชากรอายุ 25-59 ปีที่มีการเตรียมการเพื่อยามสูงอายุทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อมอย่างมีคุณภาพเพิ่มขึ้น ร้อยละ 60 เทียบกับจำนวนประชากรอายุ 25-59 ปี ทั้งหมด

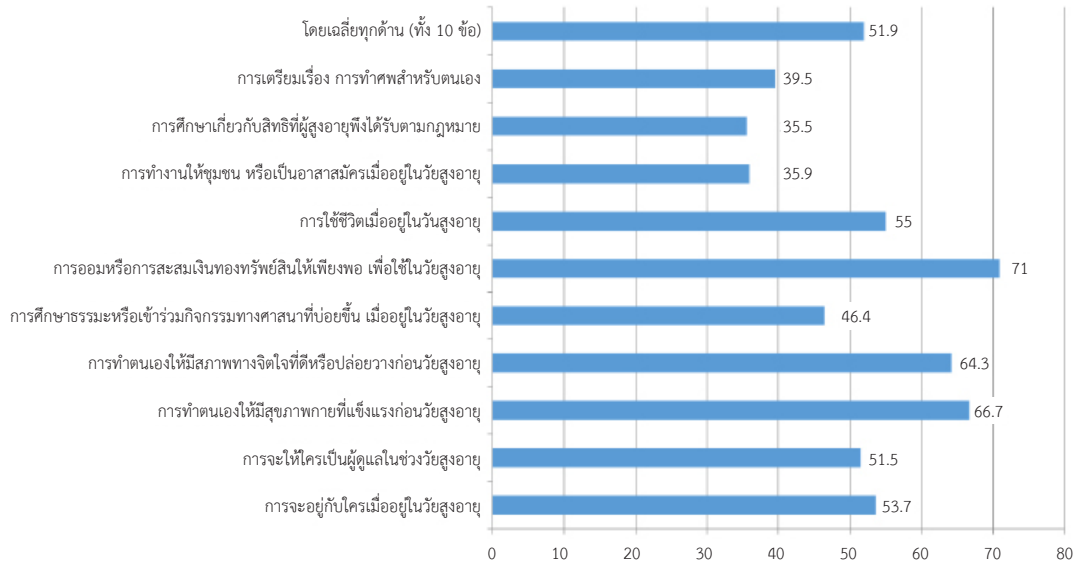

การเตรียมความพร้อมการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อให้กลุ่มประชากรวัยแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มประชากรช่วงอายุ 25-59 ปี ได้เข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ ที่มีศักยภาพ คือ มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาต่าง ๆ มีสุขภาพกาย ใจที่ดี และมีหลักประกันที่มั่นคง คือ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีหลักประกันทางสังคม ได้รับความคุ้มครองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และได้รับการตระหนักถึงความมีศักดิ์ศรีของความเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งการจะเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มีความจำเป็นต้องมีกระบวนการเตรียมความพร้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม หลักประกันในชีวิต และรายได้ โดยมีปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมสูงวัย

และการสร้างภูมิคุ้มกันทุกมิติให้กับประชากรไทยก่อนอายุ 60 ปี ประกอบด้วยด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ

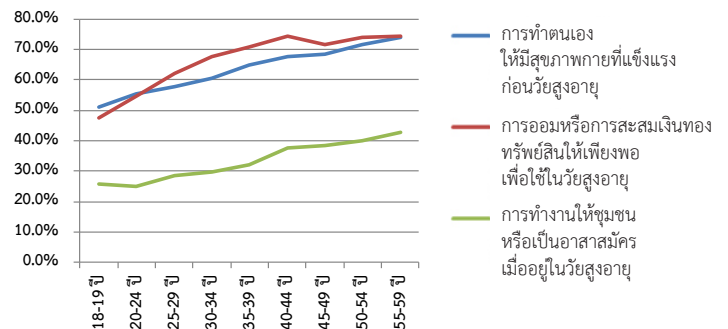
การเตรียมการก่อนวัยสูงอายุ

ที่มา: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย โดยพิจารณาจากสัดส่วนประชากรอายุ 25-59 ปีต่อการเตรียมการก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อม เทียบกับจำนวนประชากรอายุ 25-59 ปี พบว่า ปี 2559 ประชากรวัย 25-59 ปี เพียงครึ่งหนึ่งหรือ ร้อยละ 51.9 มีการเตรียมความพร้อมก่อนวัยสูงอายุ ซึ่งยังต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนด คือ ร้อยละ 60 ในปี 2565 อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเมื่อมีอายุมากขึ้น อาทิ ประชาชนช่วงอายุ 50-59 ปี มีการเตรียมการเรื่องการออมร้อยละ 74.3 ขณะเดียวกันได้ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ ร้อยละ 74.1

ร้อยละของประชากรที่มีการเตรียมตัวด้านต่าง ๆ จำแนกตามกลุ่มอายุ ปี พ.ศ. 2559

ที่มา: โครงการสำรวจทัศนคติของประชากรอายุ 18-59 ปี ที่มีต่อผู้สูงอายุ ประมวลผลโดยวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การดำเนินงานที่ผ่านมา ในช่วงปี 2561-2562 ที่ผ่านมา ภาครัฐได้เตรียมการเพื่อรองรับสังคมสูงวัย รวมถึงเตรียมความพร้อมให้คนไทยมีความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ โดยได้กำหนดแนวทางและเป้าหมายร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินโครงการที่สนับสนุนการเตรียมความพร้อม ทั้งการเผยแพร่ความรู้เรื่องการออมก่อนวัยเกษียณอายุของแรงงานทั้งในและนอกระบบ เช่น โครงการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเกษียณ โดยสำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน โครงการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงบริการทางการเงิน

เพื่อส่งเสริมการออมและการลงทุนระยะยาวที่เพียงพอรองรับการเกษียณอายุ โดยสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น การจัดทำคู่มือพัฒนาหลักสูตรการเตรียมความพร้อมบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุ การจัดอบรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ การส่งเสริมทักษะอาชีพ เพื่อยกระดับรายได้ในครัวเรือน การพัฒนาทักษะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อรองรับการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมให้เครือข่ายและชุมชนท้องถิ่นเป็นหลักในการดูแลผู้สูงอายุ

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย ในการขับเคลื่อนการเตรียมความพร้อมการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากภาคเอกชนและประชาชน สังคมสูงวัยไม่ใช่เรื่องของคนสูงวัยเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของคนทุกวัย การสร้างความพร้อมในมิติต่างๆ สำหรับประชาชนในทุกช่วงอายุอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ อาทิ การวางแผนทางการเงินที่มีประสิทธิภาพ ด้านสุขภาพ อาทิ การสร้างระบบบริการสุขภาพที่ครอบคลุมและทั่วถึง ด้านสังคม อาทิ การสร้างสภาพแวดล้อมเครือข่ายทางสังคม การพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านสภาพแวดล้อม อาทิ ระบบอารยสถาปัตย์ ตลอดจน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเตรียมการเข้าสู่สังคมสูงวัย อาทิ องค์ความรู้ การกำหนดมาตรการ/กฎหมายคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ รวมทั้งการจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุ ที่จะนำไปสู่การเตรียมพร้อมในการสร้างภูมิคุ้มกันสังคมไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ หากภาครัฐส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญกับการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุตั้งแต่วัยน้อย จะส่งผลให้ประชาชนเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรง และมีการวางแผนด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมด้านการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิที่ผู้สูงอายุพึงได้รับตามกฎหมาย ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนำความรู้ ประสบการณ์ มาทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในการพัฒนาประเทศให้มากขึ้น โดยเฉพาะมีวุฒิอาสารณคารสมอง ซึ่งเป็นผู้ที่เกษียณอายุแล้ว ทั้งจากภาครัฐและเอกชน ตลอดจนผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความรู้ ความสามารถ ที่สมัครใจอุทิศตนทำงานช่วยพัฒนาประเทศ

ข้อเสนอแนะเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ให้ความสำคัญกับการดำเนินโครงการเตรียมความพร้อมประชากรก่อนวัยสูงอายุ และโครงการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพของประชากรในทุกช่วงอายุ โดยเฉพาะในวัยแรงงาน (อายุ 25-59 ปี) เพื่อให้สูงวัยอย่างมีคุณภาพ โดยสร้างความตระหนักในกลุ่มคนวัยทำงานถึงความสำคัญของการออมเงิน และการเตรียมตัวเองสู่การเป็นผู้สูงอายุและอยู่ในสังคมสูงวัย รวมทั้ง การเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ ทั้งการมีงานทำ มีรายได้และวางแผนการเงิน ความพร้อมด้านสุขภาพที่ทำให้มีระบบบริการสุขภาพอย่างมีคุณภาพ ด้านสังคม โดยการสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน การสร้างเครือข่ายทางสังคม และด้านสภาพแวดล้อม โดยการมีบริการสาธารณะ และสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานประกอบการ รวมทั้งให้มีการสร้างทัศนคติของคนในสังคมให้มองผู้สูงอายุเป็นทุนทางสังคม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคม แต่เป็นผู้มีศักยภาพหากได้รับการส่งเสริมหรือให้โอกาส

ปี 2562

ปี 2563

แผนแม่บทย่อย

การรองรับสังคมสูงวัยเชิงรุก

เป้าหมายระดับแผนแม่บทย่อย

150202

ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

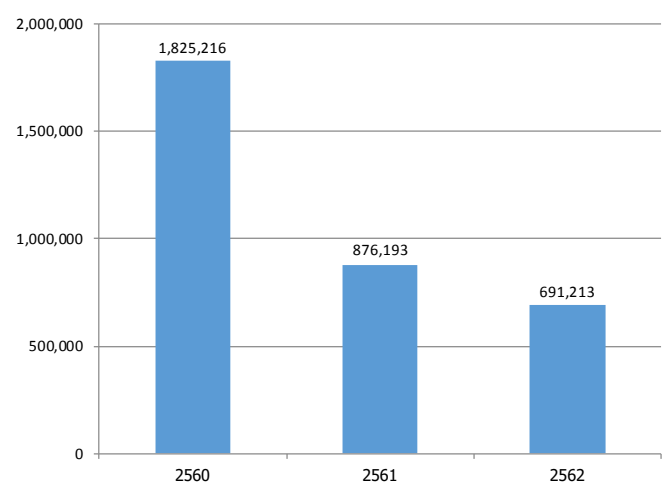
ค่าเป้าหมายที่ต้องบรรลุภายในปี 2565

สัดส่วนผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความยากจนหลายมิติลดลง ร้อยละ 10

การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกด้าน ทั้งด้านสุขภาพอนามัย สังคม ครอบครัว และการเงิน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีหลักประกันที่ดีในชีวิต มีร่างกายและจิตใจแข็งแรง ครอบครัวอบอุ่น อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง รู้สึกว่าตนสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ โดยมีปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ คือ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ การจ้างงานที่เหมาะสม และการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองทางสังคมของผู้สูงอายุ

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย โดยตัวชี้วัดภายใต้แผนแม่บทย่อย คือ สัดส่วนผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความยากจนหลายมิติลดลง จากข้อมูลในระบบข้อมูลขนาดใหญ่สำหรับการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP) พบว่า ผู้สูงอายุที่ยากจนหลายมิติมีจำนวนทั้งสิ้น 6.9 แสนคนในปี 2562 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 9.5 ของผู้สูงอายุยากจนในระบบ TPMAP ทั้งหมด และลดลงจาก 8.8 แสนคนในปี 2561 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 12 ของผู้สูงอายุยากจนในระบบ TPMAP หรือจำนวนผู้สูงอายุที่มีปัญหาความยากจนหลายมิติลดลงร้อยละ 21.1 สูงกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 10

จำนวนผู้สูงอายุที่ยากจนหลายมิติ

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การดำเนินงานที่ผ่านมา รัฐบาลได้ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดเป็นวาระระดับชาติ และจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) ส่งเสริมผู้สูงอายุ ให้ได้รับความคุ้มครองทางสังคม พัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ มุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีเข้ามาอำนวยความสะดวกความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในหลากหลายด้าน ซึ่งในปี 2561 – 2562 ที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ควบคู่ไปกับการพัฒนาผู้สูงอายุในทุกมิติด้วยการพัฒนาทักษะ ความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อสนับสนุน และให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุในการสร้างงาน สร้างรายได้ การสร้างอาชีพเสริมให้ผู้สูงอายุ การออกแบบโครงสร้าง พื้นฐานที่เหมาะสมในการอยู่อาศัย ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพ และการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ เช่น โครงการศูนย์ที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุแบบครบวงจร (Senior Complex) โดยกรมธนารักษ์ เพื่อสร้างที่พักอาศัยพร้อมอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุแบบครบวงจร โครงการปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้กับผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบาง โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น ส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่น ที่มีการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทหลักในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อพัฒนาเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุ เช่น โครงการพัฒนาศูนย์คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่น โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โครงการการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เพื่อพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้มีทักษะในการดูแลผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม และสร้างนวัตกรรมการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมการประกอบอาชีพให้กับผู้สูงอายุ พัฒนาศักยภาพ สร้างและขยายโอกาสการมีงานทำให้ผู้สูงอายุ รวมทั้งการอบรมให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจด้านการดูแลสุขภาพของตนเอง รวมทั้งการสร้างเครือข่ายในการช่วยเหลือ เผื่อระวัง และการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองทางสังคมของผู้สูงอายุมีการดำเนินการเกี่ยวกับการให้บริการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก รวมทั้งพัฒนานวัตกรรมในการดูแลผู้สูงอายุ สร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการปรับปรุงอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ตามนโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัยเพื่อคนทั้งมวล การจ้างงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุเป็นหลัก และการสร้างเครือข่ายในการช่วยเหลือ เผื่อระวัง และการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองทางสังคมของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม จะช่วยเพิ่มโอกาสและความเป็นไปได้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยในหลากหลายรูปแบบ เช่น การดูแลสุขภาพ และการบริการด้านการเงิน เป็นต้น

ประเด็นท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย การดำเนินการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ยังคงมีประเด็นท้าทายในหลายประเด็น อาทิ ด้านรายได้ ยังไม่มีมาตรการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุที่ครอบคลุมในทุกกลุ่มอาชีพ ปัจจุบันผู้สูงอายุที่ได้รับการจ้างงาน มักจะเป็นผู้สูงอายุที่มีองค์ความรู้เฉพาะทาง หรือองค์ความรู้ในสาขาขาดแคลน ที่ยังไม่สามารถหาบุคคลในวัยแรงงานมาทดแทนได้อย่างสมบูรณ์ ด้านสวัสดิการและการดูแลผู้สูงอายุ ขาดมาตรการคุ้มครองผู้สูงอายุที่เหมาะสมและครอบคลุม ขณะเดียวกัน ภาครัฐไม่สามารถจัดศูนย์ดูแลด้านที่อยู่อาศัยที่เพียงพอให้แก่ผู้สูงอายุที่ไม่มีครอบครัว และไม่มีลูกหลานได้อย่างจริงจัง ควรมีการกำหนดมาตรการรองรับการดูแลผู้สูงอายุ

ที่มีมาตรฐานและสอดคล้องกับบริบททางสังคมในแต่ละพื้นที่ อาทิ สังคมเมือง สังคมชนบท และด้านการสร้างคุณค่า ผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาต่างๆ โดยสร้างพื้นที่ที่เอื้อสำหรับผู้สูงอายุดำเนินกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ในการดูแลและจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั้น ประชากรวัยแรงงานต้องมีการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ทำให้คุณภาพของการดูแลลดลง ดังนั้น เพื่อให้การดูแลและมีการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน ชุมชนควรมีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น และภาครัฐควรผลักดันนโยบายการเตรียมเป็นผู้สูงอายุและการดูแลผู้สูงอายุให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนทรัพยากร ทั้งบุคลากร และงบประมาณ ในการเตรียมการรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะด้านสวัสดิการสังคม นอกจากนี้ ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สูงอายุเปราะบาง เช่น เจ็บป่วย พิการ เป็นต้น ที่ยังไม่สามารถเข้าถึงบริการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดีอย่างทั่วถึง และเท่าเทียม การสร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุและอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตของทุกคนทุกเพศทุกวัยที่อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างครอบคลุมและครบวงจร ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เครือข่ายชุมชนมีส่วนร่วมดูแลและให้เกิดความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจน ควรส่งเสริมให้ลูกหลานกลับมาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น สนับสนุนด้านอาชีพในการหารายได้อย่างเหมาะสมตามความถนัดของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับหน่วยงานหรือบุคลากรผู้ดูแลผู้สูงอายุ ที่ต้องทำหน้าที่ทั้งในการดำรงชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ หรือยามเจ็บป่วย ตลอดจนควรจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการวางแผนดูแลผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีและสร้างสุขภาวะที่ดีอย่างต่อเนื่อง

